

MOLDOVA RESPUBLİKANIN
ÜÜRETMAK HEM AARAŞTIRMAK MİNİSTERLİİ
GAGAUZ YERİN GENEL ÜÜRETMAK MÜDÜRLÜÜ
FÖDOR ANGELİ ADINDA HAYDAR GİMNAZİYASI

UROKTAN DIŞ MEROPRİYATIYE

TEMA:

“Natura olayları”

(gagauz yurtluunda sözleşmāk)

Katılannar:

4-cü klastan üürenicilär , analar-bobalar,
kakular-batülar.

Önderici: Koçanjı Nadejda,
gagauz dili hem literatura üüredicisi

Data: 18.01.2023

2022-2023 üüretmāk yılı.

UROKTAN DIŞ MEROPRİYATIYE

Tema: “Natura olayları” (gagauz yurtluunda sözleşmək)

Neetlär:

Oluşturmaa disiplinanın speşifika kompetenşiyalarını

Ana dilinä havez, merak hem dikkatlık gösterip, türlü komunikativ situaşiyalarda aazdan informaşiyayı algılamaa hem annamaa.

Komunikativ situaşiyasına görä aazdan söz kurmaa hem uygun onu kullanmaa.

Davalar:

- Genişletmää üörenicilerin bilgilerini naturada diişilmekläär için, natura olayları için.
- Vermää kolaylık, ki üörenicilär kendi duygularını, bakışını gagauz dilindä hem annaşıllı formada açıklasınlar.
- Kurmaa gagauz dilindä uygun ortamı, ki üörenicilär natura olaylarını adlasınlar, hava durumunu, yıl zamannarının nişannarını yazdırsınlar.
- Kızıştırmaa üörenicileri, aaraştırıp naturada olan diişilmekleri, analarlan-bobalarlan, kakularlan-batularlan barabar sözleşmää hem annatmaa bakışlarını gagauz dilindä.
- Terbiyetmää havezi hem istedii barabar analarlan/babularlan/ kardaşlarlan/ kafadarlarlan gagauz dilindä sözleşmää.

Didaktika strategiyları: sözleşmək, leksika sınışları, kartaylan iş, lerningtä item, prezentaşıya, “6 paraliya”, rollara görä ouyn, sürpriz geroyları, masala gezi, tanıtmak, poster, “Laf sepedi”, “Tanı hem sölä”, “Sän bilersin mi, ani...” h.b.

Meropriyatıyanın örüyüşü:

Üöredici: Zaman hayır olsun, saygılı analar*bobalar, sevgili benim dostlarım! Hoş geldiniz yurtluumuza!

Büün bizim sözümüz olacek gagauz dilindä, güreceez nekadar dilimiz zengin, uygun, gözäl hem kıvrak. Buyurun! Katılın! Sakınmayın! Bakışlarınızı gagauzçamızda derindän açıklayın!

Sesergenin, sevgili dostlarım, da savaşın tanımaa büünkü temamızı, ne iş için bizim büün lafımız olacek, angı olaylar için sözleşseceez.

(tanımaa sesleri: yaamur yaaması(<https://www.youtube.com/watch?v=l8GjveAbz4>), lüzgär esmesi(https://www.youtube.com/watch?v=9z_5WWIROfE), hava durumunun haberleri(<https://www.youtube.com/watch?v=SJo5a-h033U>))

Dolduralım te bu sepedi sizin ideyalarlan (“Laf sepedi”)

Ne o natura olayı? Sıralayın natura olaylarını...

Teklif ederim hepsinizi geziyâ masal dünnesinä, neredä bizi bekleer büülü hem meraklı işlä.

(sürpriz geroyları – Natura anası, Cadı babusu)

<https://www.youtube.com/watch?v=VMJ9fJcYpdU> гостях у сказки)

Bir vakit varmış, bir vakır yokmuş, yaşaarmış bir ana – naturanın anası. Oollarını o gözledürmüş, dolayı erleştirmiş. Burayı yaamuru yollarmış, orayı kaarı sepelirmiş, burada lüzgär esärmış, orada gün yakarmış.

Bir dü neredän peydalanmış, Cadı babusu gelmiş. Naturayı kavramış, olayları bütün dünneyä daatmış.

“Korkudacam!!!! Hepsini kapacam hem derinä saklayacam!”

(gidärkän Cadı babusu düşürer kartayı, neredä belli edili türlü obyektler)

Üüredici: Ne bu? (Karta!) Burada belli erlär, neredä saklı türlü sınışlarlan koropkalar . Biz lääzım onnarı çözelim/ tanıyalım da Naturay kurtaralım!

(kartada bulêrlar saklanmış itemneri.)

1 Tanı olayı:

✓ **dolaşık laflar** (KARA(kaar;kraa), RAYAMU(yaamur), KÇİMİÇİR(çimçirik), MANUD(duman), ROBAN(boran), UTLUB(bulut), GÜLZÄR(Lüzgär), LUTO(tolu))

✓ **bilmeycelär** (

Bacadan kalkêr tütün
Herersi kaba kürtün.
Sarılı çıplak daalar,
Örtülü boz bayırlar (kış)
Günnär gün-gündän uzêêr,
Yısınêr toprak,
Daalarda peydalanêr ilk eçil
yaprak.(ilkyaz)
Sarardı dolay
Herersi yaprak (güz)
Her sabaa o uyanêêr

Herbir
evceezä girer,
Kuşlara o gülümseer,
Uşaama selâm verer.(güneş)
Bulamazmış yazın büümää neredä –
Başaşaa kışın büümüş evlerdä (saçak
buzu)

✓ **Resimnär** : toplamaa parçalardan resimneri da erleştirmää zamana görä(K.Keleş “Bucak tarafının enginniklerindä”, G.Deçev. “Küüdä yaşamak”, S.Kupavîh “Dermendän”, M. Arabacı “Eski evcääz”, A Kopça “Göz peyzajı”, V.Manjul “Göl”, D. Kioroglo “Yaz avşamı”)

✓ **Yazdırmalar** (Bu zaman toplanılêr booday bereketi, bu olayda erä çöker karannık, Onun için deerlär: sıcak, yalpak,şilak..... Çiçeklär kuru, çitennär dolu..
Yaayêr altın.... ne bu?Bu vakit herersi eçereer..... Hederlez olêr.....Kasım geçer.....
Kuzular duuêrlar.....Koyunnarı kırkêrlar..... Bereketi toplêêrlar.....İlk güürldemäk olêr.....
(pay etmäâ zamannara görä)

2 “İİ hem kötü” Göster hem açıkla faydasını hem körlüünü: yaamur hem kaar.

(Yaamur: ii - yislêêr dolayı, serinneder havayı, büüder eçillikleri, sevindirer insanı, fidannarı sulêr, hayvannara sulêr, aulu yislêêr.... kötü – olêr çamur/batak, kirlener ayak kapları hem rubalar, kayêr/ var nicä düşmäâ, var nicä buulsun insan, hayvannar, kuşlar,.....Kaar: ii - örteer topraa, koruyêr topraa, sevindirer uşakları, gözelleder dolayı, saklêêr tavşamı, örter evleri, paklêêr dolayı, beesleer topraa, öldürer virusları....kötü – olêr büük kürtün, insan çıkamêêr evdän, kopêr elektrika provodları, var nicä üşümää da hastalanmaa, donêr kuşlar, hayvannar....)

3. Topla hem tanı: söleyişlər

Yaamurdan kaçarkan, toluya uradık.

Eri güneş yısıttı, çayırda otlar çıktı.

Köpek suya düşmeyincä, üzüm
üürenmämiz.

İlkyazın çalışacan – güzün zengin olacan.

Soba yısıdêr dışandan, yalpak söz içindän.

Herkerä dünnedä yap hatır, iilıklän fenalı
bastır.

Yatma yazın gölgedä – ekmek büümeer
sergendä.

4. Yıldız patlaması: kurmaa soruşları temaya görä.

5. Tamanna cümleyi: Sän bilersin mi ani,

Çimçirik çakarkan, diil läüzim ...

Su donêr da.....

Yaamur yaayarkan, läüzim....

Su sıcakta kaynêêr da

Gök kuşaa olêr.....

Kaar yaayêr da

Çimçirik çakêr açan.....

Açan yaamêêr yaamur, olêr.....

Kaar eriyer da....

(gök kuşaan renklerindä yazdırılı cümlelär, angılarını läüzim tamannamaa)

6. Hava durumunu yazdırmaa: modelä görä.(siniptiklerdän haber)

Saygılı siiredicilär!

Sabaa(hafta günü)

Yanvarin.....(data)

Prognozlara görä hava olacek.....(hava durumu)

Temperatura olacek.....(+,- 10,12...)

Yaayacek.....

Saalıcaklan! İi günnär!

7. “6 paraliya”: inandır bakışını.

BIYAZ – ne o natura olayı? Birkaç örnek.

SARI – sıralamaa lââzımını, faydalı natura olaylarını

KARA – sıralamaa çirkin, belalı natura olaylarını.

KIRMIZI – annatmaa büünkü gündä emiityalar için. angı soruş/olay en pek meraklandırı.

EŞİL – Neredä/nezaman var nasıl kullanasınız bu bilgileri.

MAAVİ – Nesoy çıkışlara geldiniz? Ne lââzım almaa esaba?

(Geler Cadı babusu).

Cadı babusu: Pıy, mari! Pek meraklandım! Çok gözäl lafınız! Çok bilersiniz, mari! Ensediniz beni! Buyurun Naturayı geeri çevirerim!

Üüredici: Saa olasınız!

Cadı babusu: Ama bitki bir istediim var. Taa bir sandıcak hazırladım! Topladım ne var evimdä! Tanıyabilirsiniz mi: Ne onnar, nedän yapılı, nezaman bän onnarı kullanêrim hem nesoy onnar baalı sizin temanızlan???

Üüredici: Düşünerim, ki üürenicilär büyük havezlän yardımnayaceklar, daçözeceklär Canabinizin soruşlarınızı, tanıyaceklar predmetleri hem söyleyeceklär, nesoy onnar baalı bizim temaylan.

Büülü sandıcak (getirer Cadı babusu): *kaloşi, eldven, gözlük, odun, paraliya, su, kalpak.*

Refleksiya.

Üüredici: Büünkü günümüzü geçirdik meraklı hem faydalı. Teklif ederim tekrarlamaa hem göstermää ne tuttunuz aklınızda.

- **Learning:** pay et bölümnerä görä: <https://learningapps.org/display?v=pxqdandmj23>

Natura olayı: *çakêr çimçirik, yaayêr yaamur, ertepremesi, gök kuşaa, lüzgär eser, atıştırêr kaar, dondurdu, gürüldeer.*

Yıl zamanı: *kış, yaz, göz, ilkyaz.*

Natura obyektı: *su, fidan, ot, güneş, ay, gök, yıldız, bulut.*

Hava durumu: *yaamurlu, açık hava, ayazlı, bulutlu, güneşli.*

Üüredici: Saygılı üürenicilär umutlanêrim, ani halınız ii. Dolduralım gökümüzü sizin duygularınızlan. Kim pek ii duydu kendini, katıldı da lafetti gagauzça – alsın güneşçii, kim biraz sık katılamadı sözleşmeimizä – gineşçii bulutçuklan. Kim lafedämedi, ama pek istedi – alsın bulutçuu.

- **Belli et halını:**

*güneş, bulut,
güneş/bulut.*

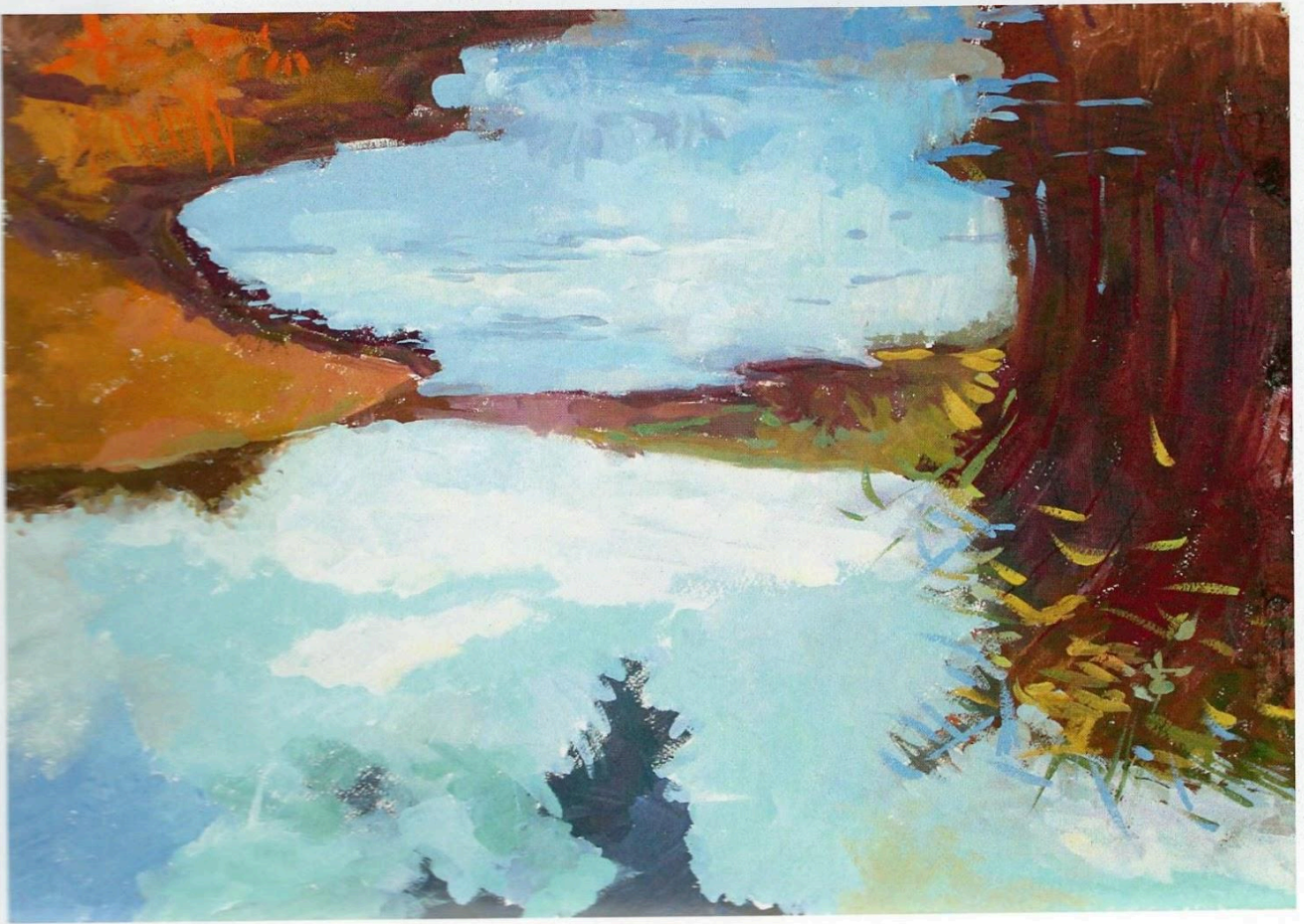

Eklenti

D. Kioroglo. Yaz avşamı

V. Manjul. Göl

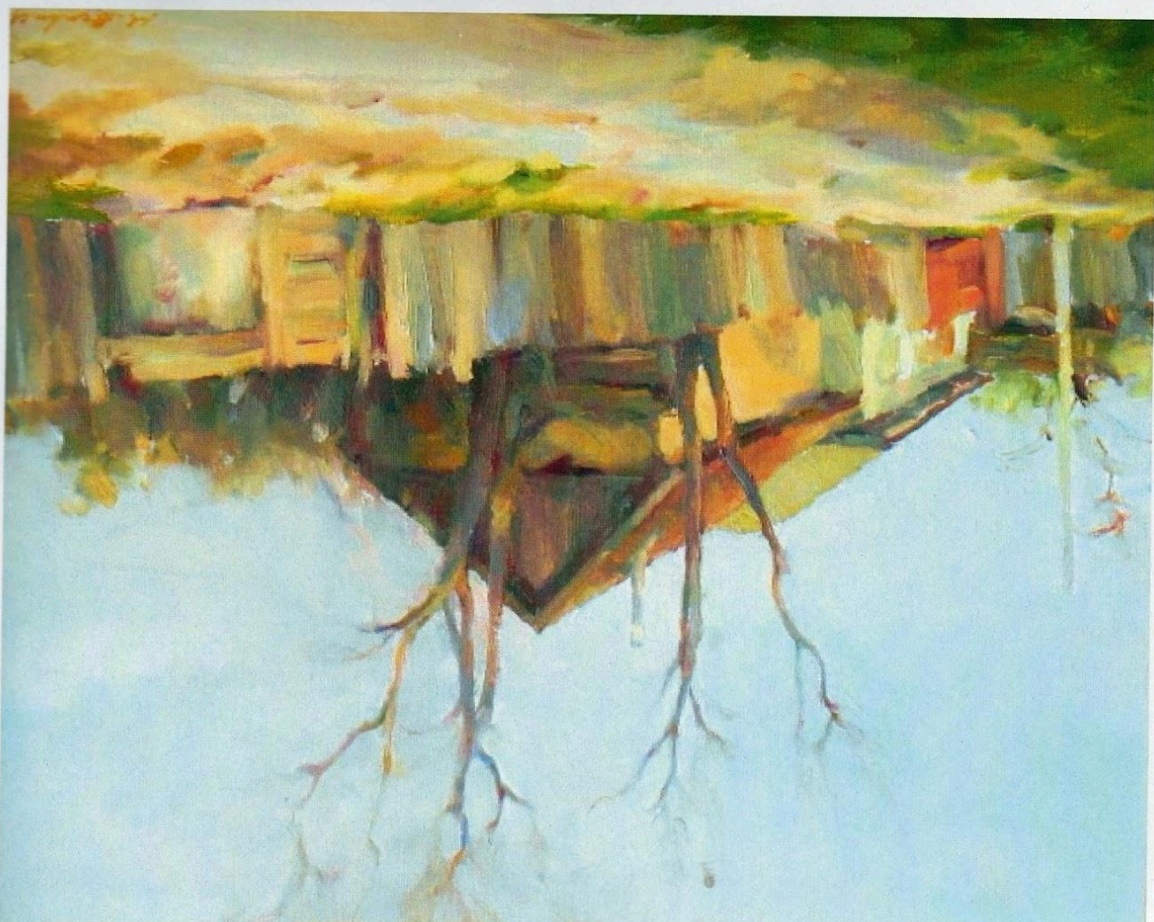
A. Kaya. Göl peyzajı

S. Kupaviih. Dermendän

M. Arabaci. Eski evcääz

K. Keleş, Bucak tarafının enginniklerinde

G. Deyen, Kızılda yaşamak

KARA-

RAYAMU-

KÇİMİÇİR-

MANUD-

ROBAN-
UTLUB-
GÜLZÄR –
LUTO-

*Bacadan kalkêr
tütün*

*Herersi kaba
kürtün.*

*Sarılı çıplak daalar,
Örtülü boz bayırlar
(_____)*

*Günnär
gün-gündän uzêêr,
Yısınêr toprak,
Daalarda
peydalanêr ilk eçil
yaprak.(_____)*

*Sarardı dolay
Herersi yaprak
(_____)
Her sabaa o
uyanêêr*

*Herbir evceezä
girer,*

*Kuşlara o
gülümseer,*

*Uşaama seläm
verer.(_____)*

*Bulamazmış yazın
büümää neredä –*

*Başaşaa kışın
büümüş evlerdä
(_____)*

Yazdırmalar

Bu zaman toplanılêr booday bereketi --

.....,

Bu olayda erä çöker karannık --

.....

Onun için deerlär: sıcak, yalpak,şılak

--.....

Çiçeklär kuru, çitennär dolu --

.....

Yaayêr altın..... ne bu?

Bu vakıt herersi eçereer --.....

Hederlez olêr

Kasım geçer.....

Kuzular duuêrlar.....
Koyunnarı kırkêrlar.....
Bereketi toplêêrlar.....

İlk gürüldemäk olêr

.....

(pay etmää zamannara görä)

“İİ hem kötü” Göster hem açıkla faydasını
hem kötülüünü: yaamur hem kaar.

Yaamur: ii —

Yaamur: kötü

—
“İİ hem kötü” Göster hem açıkla faydasını
hem kötülüünü: yaamur hem kaar.

Kaar: ii

Kaar: kötü –

Yaamur:

*ii - yıslêêr dolayı, serinneder havayı, büüder eçillikleri,
sevindirer insanı, fıdannarı sulêr, hayvannara sulêr, aulu
yıslêêr....*

*kötü – olêr çamur/batak, kirlener ayak kapları hem rubalar,
kayêr/ var nicä düşmää, var nicä buulsun insan, hayvannar,
kuşlar,.....*

Kaar:

*ii - örteer topraa, koruyêr topraa, sevindirer uşakları,
gözelleder dolayı, saklêêr tavşanı, örter evleri, paklêêr dolayı,
beesleer topraa, öldürer virusları....*

*kötü – olêr büyük kürtün, insan çıkamêêr evdän, kopêr elektrika
provodları, var nicä üşümää da hastalanmaa, donêr kuşlar,
hayvannar....)*

Topla hem tanı: söleyişlər

**Yaamurdan
kaçarkan,
toluya
uradık.**

**Köpek suya
düşmeyincä,
üzmaa
üürenmäzmiş**

.

**Soba yısıdêr
dışandan,**

**yalpak söz
içindän.**

**Yatma yazın
gölgedä –
ekmek
büümeer
sergendä.**

**Eri güneş
yısıttı,
çayırdaki otlar
çıktı.
İlkyazın
çalışacan —**

**güzün zengin
olacan.**

**Herkerä
dünnedä yap
hatır, iiliklän
fenalı bastır.**

**Kırda vakıdı
geçirecän,
ekmek
doyunca
iecän.**

Yıldız patlaması:
kurmaa soruşları temaya görä.

Tamanna cümleyi:

Sän bilersin mi ani,

(gök kuşaañ renklerindä yazdırılı cümleler, angılarını läüzim tamannamaa)

Çimçirik çakarkan, diil läüzim

.....

*Yaamur yaayarkan,
läüzim.....*

*Gök kuşaa
olêr.....*

*Çimçirik çakêr,
açan.....*

*Kaar eriyer
da.....*

Su donêr da.....

Su sıcakta kaynêêr da

.....

Kaar yaayêr da

.....

*Açan yaamêêr yaamur,
olêr.....*

*KIRMIZI – annatmaa büüinkü
gündä emojiyalarınız için, angı
soruş/olay sizi en pek
meraklandırdı.*

Hava durumunu yazdırmaa:
modelä görä.

Saygılı siiredicilär!

Sabaa(hafta günü)

Yanvarin.....(data)

Proqnozlara görä hava
olacek.....(hava
durumu)

Temperatura
olacek.....(+,-
10,12...)

Yaayacek.....

Saalıcaklan! İi günnär!

6 paraliya: inandır bakışını.

BİYAZ – ne o natura olayı?
Birkaç örnek.

SARI – sıralamaa lääzımını,
faydalı natura olaylarını

KARA – sıralamaa çirkin, belalı
natura olaylarını.

KIRMIZI – annatmaa büüüncü
gündä emojiyalar için, angı
soruş/olay en pek
meraklandırdı.

EŞİL – Neredä/nezaman var
nasıl kullanasınız büüinkü gündä
kabledilmiş bilgileri.

MAAVİ – Nesoy çıkışlara
geldiniz? Ne lääzım almaa
esaba?

Cadı babusu: Pıy, mari! Pek meraklandım! Çok gözäl lafınız!
Çok bilersiniz, mari! Ensediniz beni! Buyurun Naturayı geeri
ceviririm!

Ama bitki bir istediim var. Taa bir sandıcak hazırladım!
Topladım ne var evimdä! Tanıyabilirsiniz mi: Ne onnar, nedän
yapılı, nezaman bän onnarı kullanêrım hem nesoy onnar baalı
sizin temanızlan???

Büülü sandıcak (*getirer Cadı babusu*): *kaloşi, eldven, gözlük,*
odun, paraliya, su, kalpak.

Refleksiya.

Learning: pay et bölümnerä görä:

Natura olayı: çakêr çimçirik, yaayêr yaamur, ertepremesi, gök kuşaa, lüzgär eser,
atıştırêr kaar, dondurdu, gürüldeer.

Yıl zamanı: kış, yaz, göz, ilkyaz.

Natura obyektı: su, fidan, ot, güneş, ay, gök, yıldız, bulut.

Hava durumu: yaamurlu, açık hava, ayazlı, bulutlu, güneşli.

Belli et halını: *güneş, bulut, güneş/bulut.*

GAGAUZ

Dili

YURTLUU

